

Список використаних джерел і літератури

1. Економічна оцінка природного багатства України : [монографія]; за заг. ред. акад. НАН України, д. е. н., проф. С. І. Пирожкова; акад. НААН України, д. е. н., проф. М. А. Хвесика. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. 396 с.
2. Соціоекологічні пріоритети сталого розвитку сільських територій [монографія] / В. І. Куценко, Я. В. Остафійчук, М. В. Ільїна та ін. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. 351 с.

Бреус С. В., д. е. н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ДЕРЖАВИ

Прискорення глобалізаційних процесів наприкінці ХХ ст. стало каталізатором появи нового типу економічного середовища – економіки, що базується на знаннях. Спроможність країни до створення знань (у першу чергу наукових), їх розповсюдження та ефективного використання для розвитку виробництва і суспільства стають у такій економіці основними чинниками зростання поряд з традиційними джерелами – рівнем фінансування, інвестиціями та трудовими ресурсами, суттєво підвищуючи ефективність їх використання. При цьому, ХХІ ст. вважається періодом переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, у якому якість людського потенціалу, рівень освіченості і культури всього населення набувають вирішального значення для економічного і соціального поступу країни.

Інтеграція і глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі два десятиліття потребують глибокого оновлення системи закладів вищої освіти (ЗВО), зумовлюють її випереджувальний характер. У цьому контексті, ЗВО є такою основною ланкою якісного відтворення населення та джерелом поповнення інтелектуальних ресурсів держави. ЗВО перебувають під впливом низки чинників (які як позитивно, так і негативно впливають на забезпечення ефективності їх діяльності), провідне місце серед яких посідають економічні, породжуючи загрози його діяльності, а у підсумку – їх економічній безпеці. Реалізація зазначеного потребує активізації зусиль на всіх рівнях управління щодо здійснення ефективного управління економічним розвитком держави.

В сучасних умовах господарювання національної економіки, забезпечення якості вищої освіти є передумовою сталого розвитку держави і регіонів. Проте, в Україні освіта перебуває у складному становищі, їй не вдалося уникнути наслідків економічної кризи.

Недостатній рівень державного фінансування призводить до відтоку кваліфікованих кадрів із цієї сфери. На всіх рівнях освітнього циклу відбулося зниження якості навчання. У той же час, структурно-інноваційне оновлення національної економіки, що вимагає нагального виходу на траєкторію зростання, потребує суттєвих зрушень у рівнях підготовки фахівців, їх відповідності вимогам перспективних технологій і новітньої техніки. Тож, визнаємо: на сьогодні конкурентоспроможність будь-якої країни залежить не стільки від потужності природних ресурсів, скільки від якості людських.

Рівень розвитку освіти, стан людського капіталу, кваліфікація населення вирішальною мірою формують соціально-економічний потенціал держави. Світова практика свідчить, що понад 50,0% зростання ВВП на душу населення визначається підвищенням продуктивності праці, освіченістю, кваліфікацією і фаховими навичками громадян.

Відтак, сфера вищої освіти, як один із найважливіших державних інститутів, є джерелом, що здійснює виробництво інноваційних високотехнологічних продуктів та основою формування освіти й інтелектуального потенціалу суспільства. Останній забезпечує основу сталого розвитку і цілеорієнтованого економічного зростання країни, головним чином, орієнтованого на науково-педагогічний персонал, технології та знання. З огляду на

це, прискорене інноваційне зростання, відповідно до потреб інформаційно-орієнтованого суспільства, формування привабливості та його конкурентоспроможності на світовому ринку освітніх послуг – є головним вектором національної політики в освіті. Такі трансформаційні процеси вимагають провадження цільової багатофакторної політики для підвищення якості вищої освіти, використовуючи радикально нові наукові підходи.

У цьому контексті, як перед закладами вищої освіти, так і перед системою державного управління, загалом, постає важливе завдання щодо забезпечення їх економічної безпеки, сприяти чому може підготовка висококваліфікованих випускників, які будуть затребувані і на вітчизняному, і на міжнародних ринках праці з урахуванням нарощування процесів глобалізації, що відбувається на всіх рівнях (економічному, політичному, соціокультурному, освітньому тощо), реалізації євроінтеграційних пріоритетів України та переходу до економіки знань, адже основним елементом, що сприяє прогресу є людина, тому, що вона створює знання.

Зважаючи на те, що за даними Всесвітнього економічного форуму за глобальним індексом конкурентоспроможності [1], Україна посіла у 2017–2018 рр. 81 місце серед 137 країн світу (першими стали: США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія та Фінляндія), Україна знаходиться на рівні Шрі-Ланки (85 місце), Молдови (89), Камбоджі (94), Єгипту (100 місце відповідно).

Серед п'яти країн – найближчих сусідів по рейтингу – вищі місця посідають і Чорногорія (77), і Грузія (67), і Казахстан (57), і Туреччина (53) та Бахрейн (44 місце відповідно). Проте, за критерієм «вища освіта і професійна підготовка», Україна займала у 2015–2016 рр. серед 140 країн 34 місце, у 2016–2017 рр. серед 138 країн – 33-тє, у 2017–2018 рр. серед 137 країн – 35 місце відповідно. А, за критерієм «відповідність бізнесу сучасним вимогам», протягом ретроспективного періоду, займала такі місця: 91 – у 2015–2016 рр., 98 – у 2016–2017 рр., 90 місце – відповідно у 2017–2018 рр.

Зважаючи на ці дані держава має достатньо високий потенціал конкурентоспроможності, проте нарощування загроз економічній безпеці системи ЗВО перешкоджає її ефективному функціонуванню. Однак, враховуючи результати присутності вітчизняних ЗВО у світових рейтингах університетів (вони є індикаторами якості освітніх послуг), слід зазначити: незначна їх представленість і погіршення позицій, враховуючи високий інтелектуальний потенціал (за даними Державної служби статистики України, станом на початок 2017–2018 н. р. є 289 ЗВО, з загальною кількістю студентів 1330,0 тис. осіб), свідчить про його неефективне відтворення та сприяє формуванню загроз економічній безпеці системи ЗВО.

Враховуючи те, що конкурентоспроможність країни формує її сталий розвиток і стійке положення у світі, загалом, та на ринку освітніх послуг, зокрема, то найвищі рейтингові позиції мають ті виші, які найбільше представлені у світових рейтингах університетів.

Загалом, лідерами у світових рейтингах університетів традиційно є американські та британські виші. Так, згідно із заявою QS, випускників Оксфорду і Кембриджу оцінили 27000 роботодавців з усього світу, як найконкурентоспроможніших претендентів на посади, випускники Лондонської школи економіки та політики (LSE) також були в першій п'ятірці [2]. Проте, британські виші, в цілому, погіршили свої позиції у рейтингу QS. «З 45 британських університетів, що посідають місця серед 400 найкращих навчальних закладів світу, 29 опустилися в рейтингу нижче, ніж були під час фінансової кризи 2007–2008 рр. І 21 британський університет опустився таки більш ніж на 10 позицій із часів кризи, у той час як всього п'ять піднялися більш ніж на 10 позицій вище, ніж були у 2007 р.» [2]. Причому за цим показником університети США значно випереджають найстаріші навчальні заклади Європи. Кембридж був єдиним британським університетом, серед 30 кращих ЗВО світу, за цитуванням наукових публікацій, але університети США вже посіли 31 місце з 50-ти [2].

В ЄС скандинавські країни (Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія) є лідерами за рівнем державних витрат на вищу освіту у % ВВП (витрачають щорічно від 2,0% до 2,4% ВВП на

вищу освіту). На противагу цьому, за даними Державної служби статистики України, в Україні у 2010-2013 рр. державне фінансування вищої освіти становило майже 2,0 % ВВП, проте в міжнародних рейтингах українські ЗВО мало представлені. А, з 2014 р. до 2017 р. обсяги фінансування зменшувались з 1,79 % ВВП у 2014 р. до 1,3 % ВВП у 2017 р.

Станом на 2018 р. за даними МВФ, ВВП України на душу населення за ПКС становить 9,21 тис. дол. США; країни, що розвиваються, – 12,51 тис. дол. США; розвинених країн – 51,42 тис. дол. США. За прогнозом МВФ: у 2023 р. ВВП на душу населення за ПКС становитиме 12,26 тис. дол. США – для України (зростання 33,0 %), 16,5 тис. дол. США – для країн, що розвиваються (зростання 32,0 %), середній по світу – показник відсутній, 60,29 тис. дол. США – для розвинених країн (17,0%) [3].

Результати рейтингових позицій країн-лідерів міжнародних рейтингів університетів за показниками (Швейцарія, США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія, Фінляндія) [4] свідчать, що їхні позиції у рейтингу за Глобальним індексом конкурентоспроможності за 2017-2018 рр. не відповідають даним за показником ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності населення (міжнародні долари за константою курсу 2005 р.) Так, найвищий рівень ВВП має Сінгапур, Швейцарія та Гонконг (72,12 тис. дол. США, 55,86 та 48,11 тис. дол. США, відповідно у 2010 р.; 85,54 тис. дол. США, 57,41 та 56,05 тис. дол. США, відповідно у 2017 р.), лідери світових університетських рейтингів (США і Великобританія) мають середні за значенням показники (49,37 тис. дол. США і 36,37, відповідно у 2010 р.: 54,23 тис. дол. США і 39,75, відповідно у 2017 р.). В Україні ВВП на душу населення становив 7,82 у 2010 році та 7,89 тис. дол. США у 2017 році. А, результат подальшого порівняння країн [4], свідчить про невідповідність рейтингових позицій цих країн у рейтингу за Глобальним індексом конкурентоспроможності за 2017-2018 рр. даним за показником ВВП на працівника (міжнародні долари за константою паритету купівельної спроможності на 1990 р.). Так, найвищий рівень ВВП має Сінгапур, США та Гонконг (134,68 тис. дол. США, 107,88 і 95,56 тис. дол. США, відповідно у 2010 р.; 141,42 тис. дол. США, 111,06 та 106,21 тис. дол. США, відповідно у 2017 р.). При цьому, США посідає лише друге місце, а Великобританія випереджає лише Японію. В Україні ВВП на працівника становив 18,06 – у 2010 р. та 17,78 тис. дол. США – у 2017 р., що безумовно впливало на процеси забезпечення переходу держави та її регіонів до сталого розвитку.

Загалом, слід зазначити, що недостатні обсяги фінансування вітчизняної вищої освіти та інвестування справляють негативний вплив на її конкурентоспроможність і рівень економічної безпеки національної економіки, у цілому. Тож, на сьогоднішній день важливим завданням, яке має вирішуватись на усіх рівнях є підвищення якості вищої освіти шляхом узгодження потреб національної економіки, вимог ринку праці та роботодавців. Таким чином, слід зазначити, що саме забезпечення і досягнення зазначеного сприятиме достатньому рівню підготовки конкурентоспроможних, як на вітчизняному, так і на міжнародних ринках праці, фахівців, які, у перспективі, зможуть забезпечити сталий розвиток держави на інноваційних засадах.

Тож, враховуючи вищезазначене, можна констатувати [5], що позиції закладів вищої освіти у світових рейтингах університетів є, в сучасних умовах, важливим аспектом забезпечення конкурентоспроможності вищої освіти, у цілому, а, відтак економічної безпеки, загалом та ЗВО, зокрема, й економічного розвитку держави.

Список використаних джерел і літератури

1. Огляд рейтингу університетів світу QS 2013/2014 // Освіта.ua. URL: http://osvita.ua/abroad/higher_school/university-raitings/37115/ (дата звернення: 11.04.2020).
2. Огляд рейтингу університетів світу QS 2013/2014 // Освіта.ua. URL: http://osvita.ua/abroad/higher_school/university-raitings/37115/ (дата звернення: 11.04.2020).
3. Якою буде економіка України через 5 років – прогноз МВФ // Економічна правда. 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/09/19/640725/> (дата звернення: 11.04.2020).
4. Всесвітній банк. URL: https://www.google.com/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_

&met_y=ny_gdp_pcap_cd&hl=uk&dl=uk#!ctype=l&strail=false&bcs=d&nselm=h&met_y=ny_gdp_pcap_pp_kd&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country&idim=country:USA:GBR:UKR:CHE:SGP:NLD:DEU:HKG:SWE:JPN:FIN&ifdim=country&tstart=660517200000&tend=1512597600000&hl=uk&dl=uk&ind=false (дата звернення: 11.04.2020).

5. Бреус С. В. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти в сучасних умовах // Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 35. Ч. 1. С. 24–31.

*Пасєка С. Р., д. е. н., професор
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
Гуменюк О. С., к. е. н., доцент
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту*

«ЗЕЛЕНА ІПОТЕКА» ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ У СПОЖИВЧОМУ СЕКТОРІ

В умовах глобальної конкуренції стійке зростання національної економіки неможливе без активізації енергоефективності серед усіх верств населення. Досвід більшості країн-лідерів світової економіки засвідчує, що їхній успішний розвиток значною мірою визначається спроможністю створювати умови для впровадження інновацій різні сфери життя. При цьому важливим чинником інноваційного розвитку їх економіки в першу чергу є ефективне використання внутрішніх ресурсних можливостей з одночасним балансуванням зовнішніх залежностей. Зокрема, дуже актуальним у сучасних умовах є підтримка споживчого сектору при впровадженні і використанні альтернативних видів енергії в поєднанні з раціональним та ефективним енергоспоживанням.

В Європейських країнах є поширеною дефініція «зелена іпотека» як надійна, економічно ефективна програма – це можливість для житлових інвесторів та забудовників диференціювати якість та екологічні показники своїх будівельних проєктів, навчаючи споживачів фінансовим та іншим перевагам. Зелена іпотека (значно нижчий банківський відсоток на іпотеку у порівнянні зі звичайною іпотекою), простою мовою – це безпрограшна довгострокова стратегія для сфери нерухомості, це не компроміс, а результат переговорів та довірчої співпраці. У Зеленій іпотеці беруть участь чотири сторони з головними ролями: кінцевий споживач (покупець, позичальник), банк, забудовник екологічної нерухомості та сертифікаційна компанія. Спільною рисою всіх сторін є наполегливе бажання зробити екологію більш чистою з розумними витратами на це. Очевидно, що якщо всі 4 сторони в переговорах знайдуть найкраще рішення та найпривабливішу економічну формулу, то Зелена іпотека може бути надана. На жаль, важливе значення відіграє не лише бажання та ентузіазм цих чотирьох сторін, але й економічне середовище, де розташовані ці сторони. На жаль, економічне середовище впливає на прийняття рішення банками про надання Зеленої іпотеки, а також бажання громадян використовувати інструмент "Зелена іпотека"[1].

Зазвичай «зелені» будинки, які мало споживають енергії та були збудовані з екологічних матеріалів є дорожчими ніж звичайна нерухомість, проте в поєднанні з суттєвою знижкою банку на іпотеку плюс значно менші витрати на комунальні послуги, щомісячні витрати власника такої нерухомості є нижчими, ніж звичайної нерухомості. Тож як фінансовий інструмент «зелена» іпотека набирає популярності в сусідніх країнах. Проте держава, обираючи курс «Зеленого переходу», концепція, якого була презентована Міністерством енергетики та захисту довкілля на початку цього року вслід за Європейським союзом, то необхідно стимулювати і економічно вразливе населення до енергоефективності. Як відомо, в Україні діє система субсидій для малозабезпеченого населення. Для того щоб правильно розподіляти державну допомогу та стимулювати до ефективного споживання енергоресурсів, держава повинна визначити чіткі критерії, за якими надавати таку допомогу.